

K V Ě T E N 2 0 1 7

ROMANOVODI

R O M S K Á D U Š E | CENA 20KČ

**MÓDNÍ
NÁVRHÁŘ
PAVEL
BERKY**

ROZHOVOR

**ODŠKODNĚNÍ
ROMSKÝCH
OBĚTÍ
NACISMU**

**KARLOVARSKÝ
KRAJ**

JAK SE ŽIJE V REGIONECH

**MARTA
BALÁŽOVÁ**

POTŘEBUJETE DOUČOVÁNÍ NEBO HLEDÁTE STÁŽ?

ROMSKÝ STIPENDIJNÍ PROGRAM PRO STUDENTY SŠ A VOŠ NENÍ JEN O STIPENDIU!

POMŮŽEME VÁM

Více se dozvíte na **WWW.ROMSKASTIPENDIA.CZ**
nebo na **jitka.votavova@romea.cz**
a **+420 257 329 667**

Stipendium pro romské studenty a studentky středních škol a vyšších odborných škol (stipendium organizace ROMEA)

Chcete mít přehled o novinkách v politice, společnosti a kultuře?

ZAJÍMÁ VÁS ROMSKÁ TÉMATIKA?

Nespokojíte se s povrchní a manipulativní žurnalistikou, stojíte o ověřené zprávy a vyvážený pohled na palčivé společenské otázky?

PŘEDPLAŤTE SI ROMANO VOĎI!

Časopis pravidelně přináší rozhovory, reportáže a profily výrazných osobností, fundované analýzy aktuálních společenských témat, upoutávky a tipy na kulturní události, které stojí za pozornost, i přehledové studie, průřezy a ohlédnutí v čase.

OBJEDNEJTE SI ROČNÍ PŘEDPLATNÉ NA ADRESE:
www.romanovodi.cz - za 200Kč

facebook.com/romanovodi, facebook.com/sdruzeniromea

Víte-li o vhodném stánku, knihovně, instituci, knihkupectví, kulturním centru či jiném veřejném prostoru, na jehož polici by nemělo ROMANO VOĎI chybět, prosíme, kontaktujte redakci na romano.vodi@romea.cz. Zároveň vyzýváme potenciální zájemce o externí spolupráci – žurnalisty a fotografy – aby posílali své náměty a tipy na romano.vodi@romea.cz.

EDITORIAL

„Nejvíce mě inspirují lidé a to, jak žijí. Nepatřím mezi ty, které inspiruje třeba kůra stromu nebo vlnění vodní hladiny,“ říká úspěšný módní návrhář Pavel Berky, kterého jsme pozvali ke květnovému rozhovoru. Svou kolekci letos předvedl na Fashion Week v New Yorku, za sebou má prezentace v metropolích, jako je Londýn, Budapešť, Milán nebo Paříž. V těchto dnech ho můžete sledovat i v české reality show The Way, ve které soutěží spolu s dalšími talenty. Co si myslí o současné módě a jaký vztah k ní podle něj máme v Česku?

O tom, kolik romských obětí nacismu už bylo odškodněno z peněz německé vlády (od konce války je to mimochodem poprvé, co byly na odškodnění českých a slovenských Romů uvolněny přímo vládní finanční prostředky), nebo o tom, kolik ještě žije přímých pamětníků, jsme si povídali s předsedou Výboru pro odškodnění romského holocaustu Čeňkem Růžičkou. Na jednom z míst romského utrpení v Letech u Písku se v sobotu 13. května opět konal pietní akt – atmosféru i účastníky zachycují snímky našeho fotografa.

Nahlédli jsme také do života Romů v kraji lázní a ghatt – na Karlovarsku, do práce s dětmi v nízkoprahových centrech v Chomutově a strávili den se zpěvačkou Martou Balážovou, která kromě svých vystoupení věnuje svůj čas právě dětem z jednoho takového centra v Praze. Romské politiky působící v Evropském parlamentu jsme v rubrice Téma přiblížili zatím jen zlehka – s jedním z nich totiž chystáme velký rozhovor. Nechte se v některém z dalších čísel překvapit, který to bude.

A kromě stálých rubrik jako povídka nebo seriál o romské literatuře jsme pro vás připravili také jednu zbrusu novou. Jmenuje se Romaňi gili (Romská píseň) a jako první v ní představíme hymnu romských muzikantů Lavutaris v povídání s jejím autorem, známým muzikantem Gejzou Horváthem.

Přeji Vám příjemné čtení, milí čtenáři!

JANA BAUDYŠOVÁ
šéfredaktorka

RV 5/2017

3 Obsah / Editorial

4–6 Mé kolekce musí mít příběh

Rozhovor s návrhářem Pavlem Berkym
Renata Berkyová

7 Volební hlasy, ženská důstojnost a její význam pro českou vládu

Komentář
Gwendolyn Albert

8–9 Stíny nacistických hrůz 72 let po válce: Německo odškodňuje české a slovenské Romy

Pod povrchem
Jana Baudyšová

10–11 Jak se žije Romům na Karlovarsku

Téma
Renáta Kováčková

12–13 Romové v Evropském parlamentu / O Roma andro Evropsko parlamentos

Téma
Lukáš Kotlár

14–15 Pietní akt v Letech u Písku

Fotoreportáž
Petr Zewlakk Vrabec

16–17 Zpěvačka s odhodláním a vizí

Den s Martou Balážovou
Adéla Gálová

18–19 Děti z nízkoprahových center potřebují především podporu a motivaci

Pohled zblízka
Stanislava Ondová

20–21 Moje cesta do Kanady / Miro drom andre Kanada

Třetí část povídky
Iveta Kokyová

22 Lavutaris, hymna romských muzikantů

Romaňi gili – romská píseň Gejzy Horvátha
Adéla Gálová

23 Svaz Cikánů-Romů a průkopníci romské literatury

Kapitoly z dějin romské literatury
Karolína Ryvolová

Foto na přední obálce: Pavel Berky, foto na zadní obálce: Hamze Bytyci a Jožka Miker na pietním aktu v Letech u Písku (Petr Zewlakk Vrabec)
Vychází 26. 5. 2017

Číslo: 5 / 2017
Ročník: XIV
Cena: 20 Kč

Vydavatel:
ROME A, o. p. s.
Žitná 49
110 00, Praha 1
IČO: 266 13 573

Vychází za podpory
Ministerstva kultury ČR.

Redakce:
Renata Berkyová, Tomáš
Bystrý, Rena Horvátová,
František Bikár, Jana
Šedivcová, Stanislava
Ondová, Renata Kováčková,
Zdeněk Ryšavý

Adresa redakce:
ROME A, o. p. s.
Korunní 127, 130 00 Praha 3
Tel. 257 329 667,
257 322 987
E-mail: romanovodi@romea.cz
www.romanovodi.cz
www.romeaops.cz
Šéfredaktorka:
Jana Baudyšová
Editorka:
Adéla Gálová
Jazykové korektury:
Lenka Jandáková

Překlady do romského
jazyka:
Eva Danišová
Grafika:
Bantu Design s. r. o.
Inzerce:
Zdeněk Ryšavý
Předplatné:
romanovodi@romea.cz
Osvit a tisk:
Studio WINTER, s. r. o.
Distribuce:
Dub, s. r. o.
Periodicita magazínu:
10x ročně
Registrační číslo MK ČR:
E 14163

MÉ KOLEKCE MUSÍ MÍT PŘÍBĚH

Renata Berkyová / Foto: Petr Zewlakk Vrabecc

Když v roce 2012 vyhrál designerskou soutěž Top Styl Designer, mluvílo se o něm jako o novém talentu na české módní scéně. Tyto předpoklady rozhodně stvrzuje. Hned následujícího roku se stal finalistou Shooting Fashion Stars a dále finalistou soutěže Start Up v rámci pražských módních dní Prague Fashion Weekend. Už během studií navázal spolupráci s firmou Veba, která dováží látky a ložní prádlo do Afriky. Své kolekce předváděl v Bratislavě, Budapešti, v Londýně a nedávno také v New Yorku. V roce 2016 totiž vyhrál soutěž v americkém Salt Lake City. „Je to sen každého návrháře,“ říká Pavel Berky o svém vítězství, s nímž se návrhář otevírá také možnost prezentovat svou kolekci v Londýně, Miláně a Paříži.

Před pěti lety jsi v Čechách sklídl úspěch, na začínajícího návrháře nezvyklý. Co tě vedlo k tomu, že ses rozhodl odstěhovat se do zahraničí?

Z Prahy jsem se odstěhoval zejména kvůli nedostatku pracovních příležitostí v mém oboru. V Londýně žiju dva roky. V ČR je bohužel velmi málo míst, kde se může mladý návrhář uplatnit, nejsou tady módní domy a firmy se o mladou tvůrčí posilu zajímají jen pramálo, nebo spíš vůbec. Je to škoda. Čerstvě vystudovaný návrhář začíná budovat svou novou značku, přičemž už po první sezoně zjistí, že ho to nemůže v žádném případě uživit. I proto hodně z nás raději vycestuje do zahraničí, kde můžeme čerpat inspiraci, naučit se cizí jazyk a hlavně se naučit, jak má módní byznys vlastně vypadat.

A jak jsi v Anglii začínal ty?

Já jsem si na začátku našel místo v malé firmě zaměřené převážně na

pánské krejčovství, kterému jsem se vlastně do té doby nikdy nevěnoval, takže to byla výborná zkušenost. Pak jsem se rozhodl jít dál a rozjet vlastní projekty. O těch zatím momentálně nechci prozrazovat víc. Svět módy má nyní po sezoně podzim/zima 2017, takže i já mám chvíli pauzu. Svoji kolekci jsem letos předvedl v rámci newyorského týdne módy.

Módní návrhář je svým způsobem umělec. Není někdy obtížné být vázán časem, tedy sezónou, pro kterou bys měl svou kolekci vytvořit a prezentovat?

Nejtěžší fáze přípravy kolekce je přemýšlení a vymýšlení. Nejde příliš čekat na to, až vás kopne múza, ale je potřeba se pozorně dívat kolem sebe a aktivně přemýšlet. Až mě z toho někdy bolí hlava. Když ta múza přijde, je to už vcelku rychlý proces. Beru tužku a papír a pracuji, ale asi málokdo by se v mých skicách zorientoval. V této fázi se snažím dát

pouze na papír všechno, co mi běželo hlavou, včetně střihových řešení, technických nákresů... Rozhodně to není forma k prezentaci, ale pro mě je nejzásadnější. Když už mám ve všem jasno, začnu připravovat střihy.

Foto: Archiv Pavla Berkyho

Kdo ti pak šije modely? Hodně návrhářů má svoje švadleny, které jim ušijí modely přesně podle jejich střihů.

Švadleny nevyužívám hned z několika důvodů. Jednak mé kolekce nejsou sériově vyráběny, vždy se jednalo o tzv. show pieces, tedy kousky určené na módní přehlídku. Šiji si je zcela sám, některé kusy oblečení bych k ušití ani nikomu nesvěřil. Střihové jsou hodně náročné, u několika z nich jsem jen nad střihem strávil desítky hodin. Kromě toho jsem nejraději, když mám všechno maximálně pod palcem, a třeba před přehlídkou pečlivě sleduji každý detail modelek, včetně účesů, make-upu či bot.

V čem jsou střihy tak náročné? Dokázal bys to nám laikům vysvětlit?

Už několik let se věnuji technice tzv. drapingu, což znamená, že veškeré střihy tvořím přímo na krejčovské figuríně. Někdy využiji i klasické plošné střihy, ale zhruba 70 % mých střihů vzniká už v papírové 3D podobě.

A kde tedy bereš inspiraci pro své modely? Každá z tvých kolekcí je svým způsobem jedinečná. Říká se o tobě, že vnášíš do své tvorby sociální témata...

Je to různé, mnohdy je to spíš otázka náhody. Pravda ovšem je, že nejvíc mě inspirují lidé a to, jak žijí. Zajímají mě

životní osudy různých osobností, které se pak také snažím nějak reflektovat ve svých kolekcích. Velkou inspirací jsou pro mě různorodé subkultury velkoměst. Nepatřím mezi ty, které inspiruje třeba kůra stromu nebo vlnění vodní hladiny. Pro mě nejsou podstatné věci, předměty. Móda podle mě vyjadřuje hlavně názor. Oděvem můžete dát najevo, kdo jste a co si myslíte, a to mě baví. Baví mě lidi, kteří se nebojí, kteří vypadají jinak. Každou novou kolekci vnímám jako svůj osobní projekt. Snažím se volit témata, která jsou pro mě nějakým způsobem zajímavá a která mají potenciál otevřít veřejnou debatu.

Například pro kolekci XY mě zaujaly osoby androgynního vzhledu, tedy lidé, kteří vzhledem připomínají muže i ženu; v projektu F64.O jsem se zase inspiroval skutečným příběhem

transsexuála a kolekce Coming out byla o mých romských kořenech. Mé kolekce musí mít příběh.

Sleduješ současné trendy?

Určitě, je to součást mé práce. Ve světě se každoročně konají obrovské veletrhy, kde se představují nejnovější trendy pro další sezonu. Jsou přístupné pouze na speciální pasy, o které si ale můžete zažádat. Prezentuje se tam všechno, co by vás mohlo zajímat z oblasti módy, oděvu či nových technologií, najdete tam barvy, které budou v kurzu následující sezonu, potisky, které se budou nosit apod. Nejznámější a asi i nejnavštěvovanějším veletrhem je Premier Vision v Paříži. V průběhu roku jsou ale i menší veletrhy a výstavy, na které není tak obtížné se dostat. Je to jakýsi obchodní dům, kde si návrhář může koupit látku, zjistit, jaká barevnost bude trendy, může si tam vybrat galanterii, navštívit zajímavé přednášky. A pak na základě toho všeho vytvoříme svou kolekci. Ne každý návrhář se však tímto postupem řídí. Mnozí z nás trendy nesledují vůbec a snaží se tvořit originální a osobité věci. Může se ale stát, že „originální“ věc tady byla už před dvěma sezónami, ale návrhář to nezaregistroval, protože trendy nesleduje. Pokud chci tvořit a zároveň být in, je důležité tyto trendy sledovat, čímž ale rozhodně nemyslím slepě se jimi řídit.

Jaká je dnešní móda?

To je těžká otázka. Podle mě jsme se

Foto: Peter Kolp

dostali do fáze, kdy kombinujeme možné s nemožným. Mícháme jednotlivé styly anebo dáváme starým trendům nový dech. Asi už ale nezažijeme žádnou velkou módní revoluci. Už známe mini, midi i maxi, měli jsme tady oversize, elastické kalhoty i zvonáče. Dnešní móda už není ani tak o tom přijít s něčím novým, ale spíš o práci s tím, co už v šatníku máme a jak módu vlastně nosit, je to především otázka stylingu. Dalším fenoménem doby je život pod heslem bio, což se samozřejmě zrcadlí i v módě. Tématem jsou tak například ekologické výrobní postupy nebo recyklace oblečení.

Jaký vztah k módě máme podle tebe tady v Česku?

Myslím si, že zdejší lidi v módě brzdí hlavně obavy, nedostatek kreativity. Mnohdy si neuvědomují, že k tomu, abychom vypadali dobře, nepotřebujeme být bohatí a kupovat si to nejluxusnější oblečení. Majetkový faktor nehraje žádnou roli, když člověku chybí vkus. A ten si ještě pořád jaksi nedokážeme vypěstovat. Lidé v minulém režimu usilovali vlivem podmínek a okolí o jednotu, nikoliv o jedinečnost, veškeré snahy o originalitu byly mařeny. Zatímco

Foto: Peter Kolp

London nebo Paříž prožívaly období módního rozkvětu, my jsme v družství kydali hnůj v montérkách. Pokud tedy mluvíme o lidech, které běžně potkáváme v ulicích, přístup k oblákání se mění jen pozvolna. A i tak máme tendence nové trendy zakonzervovat. Třeba na své outdoorové outfity nedá mnoho Čechů už léta dopustit. Na druhé straně nám tu ve svobodě vyrostla nová generace, která využívá všechny možnosti jak se nejen propojit s půlkou světa a nasát módní trendy,

ale také objevila kanály, jak z tohoto průmyslu vytěžit i kousek pro sebe. Na svých blozích na sociálních sítích prezentují a komentují módu a stávají se z nich tzv. influenceři. Když jsou úspěšní, módní domy jim pak samy posílají exkluzivní kusy z přehlídek se žádostí o zveřejnění na jejich blogu či profilu. V Čechách se tento trend docela ujal, což znamená, že jsme na dobré cestě.

Co nového teď připravuješ?

Zatím můžu prozradit jen to, že jsem zapojený do jednoho českého projektu, o kterém už brzy bude slyšet, ale v této chvíli jsem vázán mlčenlivostí. Kromě tohoto projektu bych také rád uskutečnil svou přehlídku na podzim v Praze. Sledujte můj profil na sociálních sítích na facebooku, twitteru a všechno se dozvíte!

●

PAVEL BERKY (1986)

vyrostl v malé vesničce na jihu Slovenska, studoval v Praze na Vysoké škole uměleckoprůmyslové, nyní žije a tvoří v Londýně. Je módní návrhář a jak sám říká, nic jiného ani dělat neumí. Rozhovor vedla Pavlova sestra Renata, úspěšná romská novinářka, aktivistka a spisovatelka.

VOLEBNÍ HLASY, ŽENSKÁ DŮSTOJNOST A JEJÍ VÝZNAM PRO ČESKOU VLÁDU

Gwendolyn Albert / Foto: Petr Zewlakk Vrabec

Poté co ministr pro lidská práva a jeho poradní tým dospěli až ke zveřejnění výše finančního odškodného, které by mohlo být vyplaceno ženám, jež byly v bývalém Československu, potažmo v České a Slovenské republice sterilizovány, aniž k tomu poskytl informovaný souhlas, rozhodla se v roce 2015 česká vláda, že tyto ženy nakonec neodškodní vůbec. Její rozhodnutí bylo kritizováno jak oběťmi a jejich podporovateli, tak lidskoprávními intstitucemi či Radou Evropy. Nevládní organizace včetně České ženské lobby nyní tuto záležitost před OSN znovu oživily jako jednu z mnoha stížností týkajících se toho, jak v České republice gynekologové a porodníci zacházejí s rodičkami. Mnoho sterilizací bylo provedeno během císařských řezů, bez souhlasů žen.

„PRIMUM NON NOCERE“ – PŘEDEVŠÍM NEŠKODIT

Ve hře je ovšem mnohem víc než jen fyzické zdraví žen. Byla porušena jejich práva, důstojnost, tedy onen nehmataelný stav, jenž je obecně řadou lidí považován za bezcenný. Vláda až dosud postupovala líknavě a se zjevným nedostatkem ohledu k traumatu, které tyto ženy již utrpěly. Tento stav je důsledkem nevyřešených neshod mezi experty na lidská práva a poradci ministerstva zdravotnictví. Úředníci ženám sdělili, že se ministerstvo domnívá, že se jejich případ nijak neliší od jiných případů lékařských zanedbání týkajících se jiných částí lidského těla. To je názor, který zcela ignoruje dvanáct let starou zprávu Veřejného ochránce práv; soudní rozhodnutí o tom, že podobné případy jsou porušením lidských práv, stanovisko zvláštního zpravodaje OSN pro případy mučení i meziagenturní prohlášení z roku 2014 s názvem „Eliminace nucených, násilných a jinak nedobrovolných sterilizací“. V České republice zjevně nedošlo k žádným snahám o vstřebání jakékoli aktuální lidskoprávní expertízy týkající se dané otázky.

Odmítnutí finanční kompenzace je jeho navrhovatelé považováno za definitivní, a lidskoprávní tým české vlády doporučil dotčeným ženám a jejich podporovatelům, aby se v případě, že usilují o úspěšné prosazení principů, jichž se daná kauza týká, a to včetně finanční kompenzace, pokusili učinit celý případ pro zbytek společnosti politicky stravitelným, neboť politici jsou údajně ochotni

vyplácet finanční obnosy výhradně na společenskou poptávku. Vzhledem k tomu, že kampaň za vyplacení finančních kompenzací byla zahájena před více než deseti lety a některé z žen mezitím zemřely, aniž by dosáhly spravedlnosti, jsou jejich rodinní příslušníci a přátelé, kteří jejich utrpení prožívali spolu s nimi, zjevně jediní, komu na tom záleží.

V případě, že jsou porušena lidská práva s vysokým stupněm důležitosti, jako je zákaz mučení či právo na soukromí a rodinný život, měla by náprava zjednávaná společností a jejím systémem jejich význam posílit a potvrdit, nikoli jej nadále podkopávat. Poškozené ženy byly, aniž by k tomu udělily souhlas, zbaveny možnosti a práva na svobodné rozhodnutí, zda

počít dítě. Tuto skutečnost mají na svědomí lékaři a sociální pracovníci licencovaní státem, v případě obětí sterilizovaných před rokem 1990 pak lidé dosazení přímo státem za účelem tyto ženy znepolodnit přímo v rámci strategie veřejného zdravotnictví.

Náprava by v takových případech neměla být otázkou politického prospěchu. Je a měla by to být otázka principiální a každý, komu záleží na humánním zacházení s těhotnými ženami (což by měl být v údajně civilizované společnosti skutečně každý, kdo chodí k volbám), by měl trvat na tom, aby těm, které si tímto utrpením prošly, byla zajištěna náprava tak brzy, jak je to jen možné.

●

Přeložila Adéla Gálová.

STÍNY NACISTICKÝCH HRŮZ 72 LET PO VÁLCE: NĚMECKO ODŠKODŇUJE ČESKÉ A SLOVENSKÉ ROMY

Jana Baudyšová

„Z jednoho nenápadného článku v novinách jsem se dozvěděl, že Německo začalo odškodňovat Židy v postkomunistických státech. A o Romech nikde ani zmínka. Takovým strašným způsobem se na nás Romech ta země podepsala a dál se chová, jako by se nic nestalo. To mě strašně rozčílilo,“ vzpomíná předseda Výboru pro odškodnění romského holocaustu v ČR (VPORH) Čeněk Růžička na moment, který předcházela zlomovému rozhodnutí ze srpna loňského roku – že za útrapy způsobené pobytem v německých koncentračních táborech dostanou odškodnění i čeští Romové.

Hned dvakrát se proto obrátil na německou ambasádu – bez úspěchu. Ten přišel až na ministerstvu zahraničních věcí. „Předestřel jsem celou situaci. Odvolal jsem se i na prohlášení bývalého německého prezidenta Joachima Gaucka, který dal na jednu rovinu židovský holocaust s romským. Pan ministr Zaorálek vzal mé argumenty vážně,“ přibližuje Růžička.

Proč k opomenutí romských obětí došlo, si vysvětluje tím, že se německá strana bála příliš vysokého počtu žadatelů. Nic takového se však nestalo. Od chvíle, kdy se česká strana na odškodnění s německým ministerstvem financí dohodla, bylo jednorázovou částkou 2556 Eur odškodněno 27 žadatelů, pět jich na vyřízení čeká, další se ještě mohou objevit – odhady však hovoří maximálně o deseti osobách. Přími pamětníci, kteří koncentrační tábory přežili, žijí dnes už pouze tři. Většina žadatelů jsou ti, kteří se před uvězněním dokázali ukrýt a mají buď osvědčení podle zákona 255/1946 Sb. nebo od České správy sociálního zabezpečení obdrželi kompenzaci podle zákona č. 261/2001 Sb.

ZÁKON 255: Z DŮVODU PERZEKUCE RASOVÉ

Podle historika Ctibora Nečase se po válce z německých koncentračních táborů vrátilo pouhých 583 českých Romů. Mezi nimi byli i rodiče Čeňka Růžičky. Dodnes má jejich vyprávění v živé paměti.

„Do roku 1940 mohli Romové kočovat i přesto, že od předchozího roku byla na našem území německá

vojska. Pak přišla vyhláška, Romové se museli přihlašovat v obcích k domovskému právu. Ty jim ho ale často nechťely dát a Romové neprotestovali, protože chtěli kočovat. Němci však přitvrdili a nakonec k usazování v obcích došlo,“ vypráví.

Rodina jeho maminky se tak usadila v obci Loukov za Mnichovým Hradištěm. Obchod s koňmi, kterému se po generaci věnovali a který je živil, musel přestat – kromě příležitostných prací u sedláků se tak ženy snažily zajistit obživu žebrotou. Z jedné takové pochůzky se Růžičkova matka vracela 2. srpna 1942 – v den, kdy úřady provedly soupis všech „cikánů, cikánských míšenců a osob žijících po cikánském způsobu“ – místo, kde s manželem a rodinou bydlela, našla prázdné. Příbuzní byli odvedeni do tábora v Letech u Písku. Zanedlouho se v něm ocitla i ona.

Z táborů Osvětim, Ravensbrück a dalších míst hrůzy se z celé rodiny do Loukova vrátila jako jediná. Tam také potkala budoucího otce Čeňka Růžičky. Přestože už koncem roku 1946 začal platit zákon č. 255/1946 Sb., o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození, díky kterému mohli získat osvědčení ministerstva obrany jako oběti nacismu, o možnosti odškodnění netušili nic až do roku 1971.

„Jeden známý naší rodiny, Sinto, pracoval v nemocnici jako řidič sanitky. Pozval nás na křtiny a tam vyprávěl, jak mu primář, který byl taky v koncentráku, pomáhá vyřizovat osvědčení zákona 255. Vůbec nic jsme o tom nevěděli, rodiče neuměli číst ani psát, a tak jsem se do vyřizování pustil já,“ vzpomíná.

Nejprve se s maminkou vydal do Prahy na tehdejší Český svaz protifašistických bojovníků. Dozvěděli se, že peníze na odškodnění už došly, a vrátili se domů s nepořízenou. To samé si později vyslechli na úřadě v Jičíně. „To byla taková gadžovská písnička, když se jednalo o Romy. To už jsem se ale opravdu hodně naštvál a napsal skutečně ostrý dopis Husákoví. A pak už to šlo jako po drátkách,“ vypráví Růžička. Mezinárodní červený pátrací kříž díky nacistické zálibě v pečlivosti a dochovaným kartotékám bez problému potvrdil čísla, která

měli rodiče vytetovaná na ruce. Ministerstvo obrany jim pak vydalo osvědčení podle zákona č. 255.

PRVNÍ VLÁDNÍ PENÍZE OD KONCE VÁLKY

Od chvíle, kdy si na svých rodičích ověřil, že celý proces funguje, považoval Čeněk Růžička za svou povinnost o něm ostatní Romy informovat a s vyřízením osvědčení a posléze odškodnění pomáhal, komu mohl. Jeden z prvních odškodňovacích programů u nás začal v roce 1998 a stál za ním Švýcarský fond s finančním vkladem švýcarských bank. Ve stejném roce založil Růžička Výbor pro odškodnění romského holocaustu v ČR.

Čeněk Růžička / Foto: František Bikár

O dva roky později přišla s dalším programem nadace německého průmyslu Připomínka, odpovědnost, budoucnost, která vyplácela odškodné vězňům „cikánských táborů“ v Letech a Hodoníně u Kunštátu a Romům, kteří se skrývali nebo žili v jinak tvrdých podmínkách, což se týkalo všech, kteří v letech 1939–45 žili v okupovaných českých zemích. Žádosti pro nadaci vyřizoval Česko-německý fond budoucnosti, zapojila se i organizace Člověk v tísni.

Foto: Petr Zewlakk Vrabec

Žadatelům, kteří se přihlásit nestihli a splňovali podmínky, pak vyplácela jednorázovou peněžní částku 60 000 Kč podle zákona č. 261/2001 Sb. Česká správa sociálního zabezpečení. Okrajový projekt realizovalo také sdružení Adra spolu s Mezinárodní organizací pro migraci. Odškodnění, které se rozeběhlo v loňském roce, je tedy vůbec prvním z prostředků německé vlády.

„Pozdě, ale přece se podařilo dosáhnout jisté satisfakce pro naše seniory z řad Romů, kteří přežili okupaci nacistickým Německem,“ přiblížila pro naši redakci mluvčí ministerstva zahraničních věcí Michaela Lagronová, jak ministerstvo výsledky jednání s německou stranou hodnotí. Uvedla také, že žádná další jednání mezi oběma zeměmi v současnosti neprobíhají.

Ani v samotném Německu neprobíhalo přiznání odškodnění za nacistické útrapy romským obětem od začátku hladce. Nevoli vlády prorazil až nynější předseda Ústřední rady německých Sintů a Romů, mezinárodně uznávaný romský aktivista Romani Rose. „Rok si přesně nepamatuji, mohlo to být 1960 či 65, kdy Rose zorganizoval padesátikilometrový pochod, buď to bylo do Berlína, nebo Mnichova. Přidalo se k němu mnoho Romů a od té doby se ledy s odškodňováním v Německu hnuly,“ vypráví Růžička, který Roseho považuje za největšího romského politika vůbec.

Přestože se o romském holocaustu začíná na veřejnosti hovořit o něco víc než dříve, stále to podle Růžičky není dostatečné. „I Židé zveřejňují informace o tom, co se dělo, nic se neskrývá. My Romové to musíme dělat stejně. Ukázat, že ideologie nadřazenosti ras – kohokoliv vůči komukoliv – je zhůvěřilá, nepřijatelná,“ říká.

KRAJ LÁZNÍ I VYLOUČENÝCH LOKALIT

JAK SE ŽIJE ROMŮM NA KARLOVARSKU

Renáta Kováčová

Pavel Vaculík / Foto: Renáta Kováčová

„Když se jmenujete Lakatoš nebo Demeter, jste odepsaní. Pozor, aby nám neukradl – dříve slepici, dneska peněženku. Bojuji s tím už dvacet let, ale je to pořád stejné,“ říká koordinátor pro romské záležitosti Karlovarského kraje Pavel Vaculík. Přesně tak dlouho působí v kraji, na jehož největší problémy jsme se zeptali nejen jeho.

V nejzápadnějším a co do rozlohy třetím nejmenším kraji České republiky se podle Vaculíka při posledním sčítání přihlásilo k romské národnosti 727 Romů. Jen ve vyloučených lokalitách, kterých je v kraji podle čtyři roky staré analýzy poměrně početně (nacházejí se ve 31 obcích) však odhady hovoří o zhruba sedmi tisících obyvatel, z nichž větší část tvoří Romové.

„Každodenní nářky a starosti jsou stejné jako všude jinde. Začínají u bytové politiky. Z bytů na náměstích, ve kterých Romové bydleli za komunistů, byli před 10 lety odsunuti na periferie měst do dnešních ghett,“

přibližuje složitou situaci koordinátor. K dalším problémům zdejších Romů řadí nezaměstnanost, oblast vzdělávání a každodenní stereotypní reakce majoritního okolí.

KOORDINÁTOŘI A PORADCI

Pozice romského koordinátora je zakotvena v zákoně o krajích. Na starosti má integraci romské menšiny na regionální úrovni, kterou dříve vykonávaly okresní úřady. Po jejich zrušení v roce 2002 připadla úřadům krajským.

„V roce 1998, kdy jsem nastoupil jako romský poradce ještě na okresní

úřad, působilo po celé republice kolem osmdesáti poradců. Byla to velice pestrá síť a romský poradce seděl v každém okrese,“ vzpomíná Vaculík. Po zrušení okresů jejich počet výrazně klesl – k systematickému přechodu poradců na obce nedošlo a nebyla zavedena povinnost je jmenovat.

„Obce se často vymlouvají, že nemají peníze, vhodné kandidáty a podobně. Dospěli jsme do bodu, kdy je romských poradců v republice málo a hodně málo z nich je Romů – v našem kraji jsou jen čtyři, kteří vykonávají práci terénních pracovníků. Zbytek agendy romských záležitostí mají na starosti

Neromové,“ přibližuje.

Přímo v Karlovarském kraji je sedm obcí s pověřeným obecním úřadem – ani v jedné z nich nepůsobí romský poradce na plný úvazek. Agenda romských záležitostí v náplni pracovníka zabírá někdy i jen 0,1 úvazku, agend má přitom na starosti hned několik – jde totiž většinou o kumulované funkce jako třeba kurátor nebo komunitní pracovník. V Aši je to například zároveň tiskový mluvčí.

Podle Vaculíka by pomohlo, kdyby byla pozice romského poradce zakotvena v zákoně stejně jako funkce romského koordinátora. „Lidé z Aše, Chebu, Teplé nebo třeba ze Žlutice musí vážit dalekou cestu za mnou, protože jsem jediný, který jim poradenství může poskytnout. Je to velká škoda,“ dodává.

AGENTURA A NEZISKOVKY

Ve Žluticích, stejně jako v Chodově a Sokolově, působí aktuálně v rámci svého koordinovaného přístupu také Agentura pro sociální začleňování. Sám Vaculík je ke spolupráci s agenturou kritický – podle něj by měla vycházet právě ze spolupráce s místními Romy, což se prý často neděje. Připomíná také některé nenaplněné plány, například dětské hřiště v Chodově. „Není to vina pouze agentury, svou roli hraje i město. Nejhorší ale je dělat lidem plané naděje,“ říká.

Tajemník Žlutic Ondřej Fábera vidí spolupráci pozitivně. „Projekty jsme nikdy nezaměřovali výlučně na Romy či Neromy. Například na veřejném zasedání zastupitelstva, které schvalovalo spolupráci s Agenturou, dostali lidé šanci říct své názory,

Petra Vodenková / Foto: Lenka Jandáková

a také díky tomu vzali tuto spolupráci na vědomí. Od té doby bych řekl, že se atmosféra výrazně zlepšila. Ale také tu třeba na radnici nikdy nebyl zaměstnan žádný Rom, nepočítám-li ty v technických službách,“ přibližuje.

Jeden z prvních projektů v jeho působení ve vedení dvouapůltisícového města, bylo vytvoření míst asistentů prevence kriminality. Podařilo se tak na nějaký čas zaměstnat romsko-českou dvojici Martina a Lenku.

Jelikož jsou však Žlutice jedním ze tří měst v republice, které nemá zřízenou městskou policii (spolupracuje pouze se státní), nemohla být asistentům prodloužena smlouva – projekt je totiž nově nastaven tak, že asistenti spolupracují právě s ní. Poslední rok tak město jejich platy hradilo z vlastních zdrojů.

HLEDÁ SE: SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK

Ondřej Fábera / Foto: Lenka Jandáková

V kraji také působí neziskové organizace – Khamoro, Český západ nebo Rada chebských Romů, Charita, Kotec, Světlo nebo Člověk v tísní.

„Pan Vaculík je vždy ochoten podat pomocnou ruku. Lidé, kteří ho znají, vědí, že je to odborník, zná romskou kulturu i mentalitu a mezi Romy a místními lidmi má mnoho přátel a známých,“ hodnotí koordinátora ředitelka organizace Český západ, působící na Toužimsku a Tepelsku, Petra Vodenková.

Za jedno z bolestivých míst kraje považuje nedostatek sociálních pracovníků. V kraji je totiž jen jedna soukromá škola, která takové vzdělání poskytuje. „Bohužel, když lidé musí za vzděláním odjíždět pryč, většina z nich se už nevrátí zpátky,“ podotýká. Jako pozitivní příklad naopak vidí v zavedení tzv. regionálních karet, které by v budoucnu měly být používány v celé republice.

Karty popisují, co by měla konkrétní sociální služba poskytovat – mají sloužit především jako nástroj pro pracovníky. „Když se pracovník dostane do rodiny a zjišťuje, co tam je za problém, díky této kartě zjistí, že problém může být jinde, například ve financích. Dítě nechodí do školy, protože nemá peníze na autobus. Pracovník už může nabízet pomoc třeba s hospodařením rodiny nebo s nastavením splátek při zadlužení. Díky regionálním kartám se pracovník dostane k věcem, které se zprvu zdály, že jako potřeba vůbec nevypadají,“ přibližuje fungování karet v praxi Vodenková.

ROMOVÉ V EVROPSKÉM PARLAMENTU

Lukáš Kotlár / Foto: Frankie Foughanthin, Creative Commons

Romských europoslanců v Evropském parlamentu (EP) mnoho nenajdete. V současnosti zde zasedá švédská politička Soraya Post, rumunský hudebník a politik Damian Drăghici (oba patří do politické skupiny evropských socialistů) a britský politik James Bruce Carver z národní Strany nezávislosti Spojeného království (UKIP), který se po svém zvolení do EP k romskému původu přihlásil. Kdo se tedy romskému tématu v Evropské unii vlastně věnuje? Co se podařilo prosadit, a jak vypadá spolupráce mezi neziskovými organizacemi a evropským parlamentem?

Na přelomu března a dubna se v Bruselu na půdě Evropského parlamentu u příležitosti Mezinárodního dne Romů již podruhé konal Romský týden, během kterého se celé řady akcí věnovaných integraci Romů v Evropě zúčastnilo 200 zástupců veřejných institucí a občanské společnosti.

„V akci Romský týden se angažuje přibližně 15 europoslanců. Chceme a potřebujeme, aby právě oni šířili naše myšlenky integrace Romů ve všech oblastech. Evropský parlament má téměř 1000 členů a jen 15 z nich je otevřených tuto otázku řešit veřejně. To je hodně málo,“ myslí si však Gabriela Hrabáňová, novopečená ředitelka organizace ERGO Network (European Roma Grassroots Organizations Network) působící v Bruselu, která stojí za organizací celé akce.

V dubnu 2015 přijal Evropský parlament na popud političky Sorayi Post rezoluci, v níž odsoudil nesnášenlivost vůči Romům žijícím v Evropě. Dokumenty, které z rezoluce vzešly, však nejsou pro členské státy EU nijak závazné – je pouze na nich, zda se budou jednotlivými doporučeními řídit. Úsilí Sorayi Post proto v současné chvíli patří snahám dosáhnout toho, aby poslanci členských států projednali dokumenty také se svými domovskými politickými stranami. Poslankyně momentálně připravuje i zprávu, která bude hodnotit implementaci romských strategií.

Podle ředitelky ERGO Network je hra na protiromskou strunu stále aktuální nejen v České republice, ale právě také v Evropském parlamentu. „Částečně to souvisí i s antimigrační vlnou. Lidé včetně Romů ztrácejí jistoty a bojí se, že jim ostatní skupiny něco vezmou. Najdou se ale i lidé, jako je třeba český europoslanec Tomáš Zdechovský za KDU-ČSL, který se

Soraya Post

nebál říct, že je pro nás migrační vlna pozitivní, a nemyslí si, že by nám to vzalo nějaké jistoty.“

Pro Romy a jejich politickou agendu je mimořádně důležitý také dokument „Evropský rámec pro národní romské strategie“ stanovující národní koncepci romské integrace pro každou jednotlivou členskou zemi. Státy pak musí každoročně reportovat o tom, jak „své“ strategie naplňují.

„Snažíme se, aby všechny iniciativy, které probíhají v Bruselu, reflektovaly romskou realitu,“ vysvětluje Gabriela Hrabáňová. „S našimi znalostmi z lokální úrovně víme, jak Romové žijí, a tyto znalosti pak sdílíme s těmi, kteří například romské národní politiky připravují. Naším členům poskytujeme i informace o tom, jak využít určité evropské politiky nebo nástroje pro jejich fungování na lokální úrovni a jsme aktivní i v tom, že členy Evropské komise seznamujeme s romskou problematikou,“ přibližuje Hrabáňová.

Foto: Pixabay

O ROMA ANDRO EVROPSKO PARLAMENTOS

Lukáš Kotlár / Foto: Archiv J. B. Carvera

Romane europoslanca andro Evropsko parlamentos (EP) but na rakhena. Akana odoj bešel švedsko politička Soraya Post, rumunsko lavutaris the politikos Damian Drăghici (soduj džene hine andre politicko jekhetañiben evropske socialista the britsko politikos o James Bruce Carver khatar e sera Národní Strana nezávislosti Spojené království (UKIP), savo sar les kidle avri andro EP, phend'a, hoj hino Rom. Ta ko pal romano tematos andre evropsko unija bajinel? So has kerdo, u sar keren jekhetanes buti o organizaciji, save na peren tel o rajaripen the o Evropsko parlamentos?

Pro agor andro marcos the pro agor andro aprilos andro Bruselis kerde andro Evropsko parlamentos kijo romano inepos Maškarthemutno Romengero d'ives Romano kurko. Has kerde but akciji, save dikhenas pal Romengeri integracija andre Evropa. Vičinde upre duj šel manušen khatar o inštituciji the manušengere jekhetañibendar.

„Andre akcija Romano kurko hine aktivna vaj dešthepandž džene europoslanca. Kamas te jon aven anglune manuša, so vakerena pal Romengeri integracija andro dživipen maškar o manuša. Andro Evropsko parlamentos hin maj jekh ezeros manuša, ča dešthepandž džene pal kada phučiben kamen te del e duma. Oda hin čepo.“ phenel e Gabriela Hrabáňová, nevi rjaditelka andre organizacija ERGO Network (European Roma Grassroots Organizations Network), andro Bruselis, the kerda adi akcija.

Andro aprilos 2015 ila Evropsko parlamentos e rezolucija, savi diňa e Sorayi, kaj phenel, hoj le Romen andre Evropa hin jednaka čačipena sar sako aver manušen. O dokumenta, save

James Bruce Carver

kija dine avri, na kempel le štatenge andre EU nisar te likerel – hin oda ča ajsa manualos. E Sorayi Post akana kamel, te o poslanca ala dokumenta anen andre peskere politicka seri, u te palal vakeren. E poslankyňa kisitinel o reportos, savo phenela sar pen likerel/implementinen romane strategiji.

Sar phenel e rjaditelka ERGO Network hin aktualno te džal mujal o Roma, na ča andre česko republika, no tiš andro Evropsko parlamentos. „Čeporo oda hin vaš oda, hoj o manuša na kamen le migranten; o manuša the o Roma na džanen, so lenca avela, daran, hoj lenge buter manuša vareso lena. Arakhen pen tiš ajse manuša sar hin čechiko europoslancos o Tomáš Zdechovský vaš e sera KDU-ČSL, savo na daralas te phenel, hoj e migracija hin predal amende pozitivno, the na duminel, hoj amenge oda šaj lel vareso, so amen imar hin.“

Vaš o Roma the lengeri politico agenda hin but angluno o dokumentos „Evropský rámec pro národní romské strategie“ kaj hin irimen sar te kerel e koncepcija pal romaňi integracija andre sako jekh štatos/them, save hine andre EU. O thema, musaj te del sako berš reportos, sar „peskere“ strategiji keren. „Kamas te savore iniciativi save džan andro Bruselis dikhen pre realita“ phenel e Gabriela Hrabáňová. „Amare džaňibneha khatar lokalna thana džanas, sar o Roma dživen, u pal kada vakeras le manušenca, save kisitinen nacijengeri politika. Amare manušenge das o informaciji pal oda, sar evropsko politika šaj šegetinel le Romenge, abo save inštrumenta kampen te kada šaj keren the andre lokalna thana. Sam aktivna the andre oda, hoj le manušenge andre Evropsko komisija vakeras pal e problematika, te džal pal o Roma,“ phenel e Hrabáňová. ●

PIETNÍ AKT V LETECH U PÍSKU

Jana Baudyšová / Foto:
Petr Zewlakk Vrabec

Druhou květnovou sobotu se na místě bývalého romského koncentračního tábora v Letech u Písku konal již tradiční pietní akt, na kterém si pozůstali i široká veřejnost připomněli romské oběti nacismu. Vzpomínky se zúčastnili také ministr pro lidská práva Jan Chvojka a jeho náměstek David Beňák, ministr kultury Daniel Herman, ombudsmanka Anna Šabatová, velvyslanci či zástupci sedmnácti velvyslanectví, prezidenta republiky, senátu, Agentury pro sociální začleňování a další.

Pomník s nápisem „Obětem cikánského tábora v Letech 1942–43. Nezapomeňte. Mabisteren.“ byl na místě odhalen až padesát let po válce – 13. května 1995. „Ukončení provozu velkovýkrmny a důstojné uctění památky romského holocaustu je jednou z aktuálních priorit této vlády,“ uvedl ve svém projevu ministr Chvojka a reagoval tak mezi jinými na fakt, že dodnes na místě piety stojí prasečák.

„I nás pozůstalé vládní usnesení překvapilo a vzhledem k dosavadním slibům jej místo usnesení přijali s jistou dávkou opatrnosti, ale zároveň s velkou částí občanů s nadějí, že se konečně místu spjatému s vraždami stovek nevinných obětí dostane plného uznání, na které již více jak 40 let společně čekáme,“ přiblížil k očekávanému odsunutí velkochovu Čeněk Růžička, předseda pořadatelského Výboru pro odškodnění romského holocaustu.

Po ukončení oficiální části pietního aktu se účastníci vydali také do nedalekých Mirovic, aby položili květiny na hroby dětských obětí na farním hřbitově.

ZPĚVAČKA S ODHODLÁNÍM A VIZÍ

Adéla Gálová, Foto: Jindřich Horák

Mírnou, liduprázdňnou krajinou u kyjské nádrže projíždí útlá postavička na velké koloběžce. Zdálky vypadá jako křehká ilustrace z knížky pro děti. Košilové šaty až na zem má přepásané širokou stuhou, černé vlasy se jí v koncích rozpustile ježatí. Z jejích pohybů je cítit razance a odhodlání. Vypadá jako moderní pohádková hrdinka, co se vydala na cestu, aby zachránila lid od zlé kletby.

Krajinu pražské periferie zpěvačka Marta Balážová projíždí na své koloběžce denně. Vášeň k fyzickému vypětí má v sobě odmala, kdy cvičila sportovní gymnastiku a snila o vrcholové dráze. Tenkrát ji vůbec nenapadlo, že jednou bude zpívat, natož profesionálně. „Po základce jsem nevěděla co dál a bratranec mi řekl, ať zkusím zpěv na pražské konzervatoři,“ vyprávěla mi později, když jsme se uvelebily v trávě u meandru vodní nádrže. „Šla jsem tam spíš z legrace, vůbec by mě nenapadlo, že by mě mohli vzít.“

HLAS JAKO ZVON

Přišlo mi to stěží uvěřitelné. Dnes ráno jsem totiž slyšela Martu zpívat; když jsem přijela na návštěvu, netrvalo ani

deset minut a v kuchyňce, která slouží jako ložnice i obývací zároveň, se odehrál malý festival Khamoro. Totiž; jen co jsme si potřásly rukou a já dosedla na židli, už přede mě Marta s rodinou, která se u ní stavila na kus řeči, kladli právě uvařený oběd. Kousky vypečeného bůčku na cibulce, po vietnamsku. A abych neseděla jen tak, zpěvaččin dlouholetý kolega Tibor vzal hned do ruky kytaru, Marta si stoupla naboso vedle něj a spustili baladu v moll, romsky, s jazzovým šmrncem. Martin hlas je „velký“ ve všech konotacích toho pojmu – frázuje přesně a čistě, zvучností by mohla lámat skály. Pokoj byl zalitý slunečním světlem, rodina se shlukla kolem, dvouletá Vendulka tančila a poslušně u toho vrtěla ramínky. Všichni

se pobaveně, vlídně smáli, když zjistili, že se nově přichozí novinářka dojala k slzám. A Marta chtěla zpívat dál.

Podle všeho by mohla třeba donekonečna: lehce se proplétá mezi žánry od cimbálovek nebo pop po funky a jazz. Právě její všestrannost a sytý, mírně ochraptělý alt jsou zřejmě tím, co ji přivedlo na palubu zaoceánské lodi, na níž před nedávnem několik let zpívala. Zajímalo mě, jak vypadá takový den na lodi, jejíž součástí je koncertní sál, sauna nebo třeba kino. „Často jsem tam žila vlastně jen ve tmě,“ zavzpomínala Marta. „Měla jsem svou kajutu, bez denního světla, dusnou. Přes den jsem si mohla dělat, co jsem chtěla, ale scházely mi všední činnosti: jít si nakoupit, uvařit. Všechno jsme tam dostali hotové a naservírované.“

DOBRODRUŽSTVÍ ZA OCEÁNEM

Na výraznou zkušenost si ale zpěvačka nestěžuje, během dne s ní jsem se ještě několikrát přesvědčila, že pro stýskání není v jejím životě moc místa. Ze vzpomínek na minulost jako by cíleně třídila jen ty příjemné a milé. Na lodi ostatně přišla i k celoživotní kamarádce-cizince, která se jí v nelehkých začátcích ujala a pomohla jí překlenout počáteční jazykovou bariéru. Dnes už mluví Marta plynne anglicky a zpívá ve všech možných jazycích. Zjistily jsme dokonce, že sdílíme vášeň pro portugalskou: zpěvný, “sexy” jazyk, ve kterém Marta zpívá s dokonalou výslovností svůj milovaný latinsko jazz.

Mluvily jsme i o romštině, kterou Marta dosud neovládla. „Moc mě to mrzí,“ svěřila se a dodala, že nejtěžší jsou pro ni chvíle, kdy za ní přijdou romští diváci a kritizují ji za nepřesný přednes. „S našimi jsem vyrůstala celý život hlavně v neromském prostředí,“ řekla mi. „Neměla jsem možnost se pořádně naučit romsky, přitom je ten jazyk mému srdci velmi blízký a považuji se jednoznačně za Romku.“

S LÁSKOU K DĚTEM

Nebyla by to ale Marta Balážová se svou houževnatou povahou, kdyby neměla v rukávu schované trumfově eso. Dozvěděla jsem se, že právě pocit, že jí chybí patřičné zkušenosti z prostředí, které je jí tak blízké, ji zavedl do místa jejího současného bydliště – bloku nízkých novostaveb, který je spravován jejím strýcem Jožkou v rámci sociálního podniku. V útulném sousedském prostředí žijí převážně Romové, kteří tu provozují také nízkoprahové centrum pro děti. Právě tam jsme s Martou zakončily dnešní setkání. Ve vyzdobené místnosti, která slouží jako herna a učebna, se pohybují děti všech věkových kategorií; přilehlá místnost se syntezátorem slouží i jako zkušebna jak pro Martu, tak pro

místní teenagery, kteří sem chodí hrát a experimentovat s populárními žánry, jako jsou beatbox nebo rap. Kromě denních aktivit s menšími dětmi, se kterými Marta nadšeně maluje, tančí, relaxuje, učí se a vyrábí nejrůznější dekorace, do budoucna plánuje založit dětský sbor. Vlastní děti zatím nemá, ale čas s nejmenšími ji nesmírně naplňuje. Jako bývalá pedagožka z konzervatoře je tahle renesanční bytost suverénní i na

poli výuky.

„Tu snad baví úplně všechno,“ říkála jsem si nevěřicně, když jsem seděla ve vlaku cestou zpátky do pražského centra. A bylo mi jasné, že tenhle den patřil mezi Martiny typické dny právě svou netypičností. Proměnlivý, nezdolný, plný energie a nadšení – takový je hlas zpěvačky Marty Balážové a taková je i její osobnost.

•

DĚTI Z NÍZKOPRAHOVÝCH CENTER POTŘEBUJÍ PŘEDEVŠÍM PODPORU A MOTIVACI

Stanislava Ondová

Nízkoprahový znamená snadno dostupný. Klienti nízkoprahových center nepotřebují žádná doporučení, posudky ani potvrzení, jejich služba je rodinám, dětem i jednotlivcům poskytována zcela bezplatně. V současné době jsou centra definována v zákoně o sociálních službách zřizována jak neziskovými organizacemi, tak statutárními městy či obcemi.

Ilustrační foto / Foto: Pixabay

Nízkoprahové zařízení je forma sociální služby poskytující pomoc dětem a mladým lidem od 6 do 26 let. Poskytování služeb neplnoletým se řídí platným zákonem o sociálních službách a sociálně-právní ochraně dítěte. Technické a sociální vybavení, hygienické zázemí a dostatečná kapacita prostoru i pracovníků je v každém zařízení samozřejmostí. Jejich snahou je zlepšit kvalitu života a snižovat nebo předcházet sociálním nebo zdravotním rizikům vyplývajícím ze způsobu života. Služba umožňuje klientům lépe se zorientovat v sociálním prostředí a vytvářet podmínky pro řešení různých sociálně nepříznivých situací. Na následujících řádcích vám představíme dvě velká nízkoprahová centra, která už několik let působí na Ústecku.

SVĚTLO KADAŇ V CHOMUTOVĚ

Světlo Kadaň je jednou z organizací, která má své pobočky v několika městech Ústeckého a Karlovarského kraje. Jedním z nich je i Chomutov, kde přímo uprostřed jednoho z největších sídlišť Kamenná působí městem spravované sociální centrum Kamínek. Jedenáct zaměstnanců poskytuje klientům sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi (SAS) a nízkoprahové centrum, kam může přijít úplně

kdokoliv. Snahou pracovníků je pozitivně podporovat rodiny s dětmi, které se ocitly v nepříznivé životní situaci, a dlouhodobě pracovat na zlepšení situace, ve které se rodiny ocitly. Pracovníci centra často řeší rodinné vztahy, které jsou narušeny třeba probíhajícím rozvodem rodičů.

„Když zjistíme, že vzniká problém mezi rodiči, okamžitě se snažíme s rodinou co nejvíce mluvit a ukázat jim, proč je podstatné, aby rodina zůstala pohromadě,“ říká pracovnice centra Michaela Lakatošová, která je zde jednou ze služebně nejstarších.

PORUŠENÍ PRAVIDEL ZNAMENÁ OKAMŽITÝ VYHAZOV

Pro efektivní využívání služeb centra je důležité dodržovat jistá pravidla. Jedním z těch zásadních je zákaz vstupu do centra pod vlivem omamných látek či alkoholu. Klient, který přestane respektovat toto pravidlo, je bez milosti vykazán. Vyhozov se může dotknout i nezletilého potomka, který nesmí přijít na akci pořádanou centrem bez doprovodu rodiče. Rodič tak vidí, že důsledek jeho chování může mít následky i pro jeho děti. Centrum vede své klienty především k samostatnosti. Například veškeré písemnosti a žádosti si klienti píšou za asistence pracovníků sami. Naučí se tak,

jak správně napsat profesní životopis nebo jak vystupovat na pohovoru do zaměstnání. Kamínek často pomáhá i při složitějším vyřizování sociálních dávek. Těm nejchudším poskytuje potravinovou pomoc v nouzi. Maminky si například mohou přijít uvařit oběd pro sebe a své děti. Sociální centrum jim k tomu poskytne základní potraviny. Nezřídka se stává, že se maminky mezi sebou domluví a každá přinese nějakou potravinu, ze které potom společně upečou koláč či uvaří jídlo.

Sociální centrum dlouhodobě spolupracuje také s úřady. „Moje kolegyně našla jednou před centrem opilého člověka, který vypadal velmi zanedbaně. Kolegyně se ho ujaly a pán se jim svěřil, že přišel o partnerku a o domov. Nasměrovaly ho do Armády spásy, kde se mohl zdarma vykoupat a přečkat jednu noc. Další den jim přišel poděkovat a přiznal se, že je alkoholik a situaci nezvládá. Následně se sám rozhodl pro léčebnu. V současné době se doléčuje a několikrát se přišel ukázat i do Kamínku,“ vypráví příběh se šťastným koncem Míša Lakatošová. Služby Kamínku pro děti z okolí.

ASISTENCE V BĚŽNÉM ŽIVOTĚ

Nezřídka se stane, že se státní instituce obrátí na centrum s prosbou o pomoc pro konkrétní dítě. „Dítě například

přestane chodit do školy, nezvládá ji nebo nemá hygienické návyky. Úřady jsou zahlceny tisíci klienty a nemají možnost individuální práce s dětmi, kterou my naopak máme,“ vysvětluje Lakatošová, která je přesvědčena, že nejlepší možnou cestou pro malé klienty je motivace, aby měli dobré školní výsledky, rozhodli se dál studovat a připravovali se na budoucí zaměstnání.

V centru si také rodiče ve spolupráci s jeho pracovníky osvojují schopnost připravovat děti do školy – rodič je vždy přítomen této přípravě a např. pracovník ukáže rodiči, jakým způsobem je možné látku vysvětlit tak, aby ji dítě pochopilo. Probírají zejména učivo, které jim dělá potíže. V Kamínku se zajímají i o mimoškolní aktivity a zdravotní potřeby klientů. Mladé slečny doprovázejí na gynekologické vyšetření a vedou je k vědomí důležitosti zdravotní prevence. Mezi klientkami jsou i patnáctileté matky, které do centra docházejí pravidelně. „Klienti nemusí docházet do jiné organizace. Díky široké škále nabízených služeb můžeme pomoci většině našich klientů,“ dodává na vysvětlenou Lakatošová.

OBLASTNÍ CHARITA MOST

Oblastní charita nabízí pomoc jak v zahraničí, tak v Čechách. Zaměřuje se na všechny věkové skupiny od nejmenších až po seniory. Jedním z jejich projektů je i nízkoprahové centrum Khamoro pro děti a mládež,

Kristián Drapák / Foto: redakce

Herna / Foto: Centrum Kamínek

kteří provozuje od roku 2009 Charita v Chomutově. Určené je dětem od 6 do 26 let. Jedná se o vůbec první nízkoprahové centrum ve městě, ve kterém působí čtyři sociální pracovníci. Dostanou se sem klienti rovnou ze tří největších sídlišť v Chomutově. Centrum je místními velmi využíváno, jen v loňském roce prošlo zařízením přes 200 dětí.

Byl to právě Chomutov, kde se ještě před pár lety vyskytovalo mnoho dětí, které se většinu času bezcílně potulovaly po ulicích. Jejich rodiče neměli finanční prostředky na to, aby dětem zaplatili doučování nebo zájmové kroužky. Dnes vypadá situace o něco lépe. Před osmi lety se podařilo získat finanční prostředky pro otevření nízkoprahového centra, které dětem nabídlo pomoc, kroužky i možnost nebyť na ulici. Děti jsou zde chápány jako klienti a centrum přizpůsobuje své služby jejich potřebám. Dítě tak má možnost opakovaně přijít a podívat se, co centrum nabízí. Výhodou je, že klient nemusí říkat své jméno; pokud si přeje zůstat v anonymitě, může pracovníkovi sdělit pouze přezdívkou a věk. Po několika sezeních sepíše centrum s klientem smlouvu. Dětský klient není nijak omezen, může přijít do centra pouze jednou či několikrát do měsíce, nebo docházet každodenně. Zásadní pravidlo pro všechny je respektovat ostatní, nemluvit vulgárně, nekouřit a nepožívat omamné látky. Khamoro se snaží své klienty naučit k respektu k druhým a samostatnosti.

VZDĚLÁNÍ PRO VŠECHNY

Jednou z nejzásadnějších aktivit je příprava dětí do škol. Děti se zde nedoučují, ale učí se přípravě na

hodiny a prakticky si ukazují, jak se učit a jak odlišit podstatné informace od těch nepodstatných. „V loňském roce jsme měli větší počet dětí, které se připravovaly na budoucí zaměstnání a jejich školní výsledky byly nedostačující. V centru se nám je podařilo motivovat, aby školu dovedly ke zdárnému konci,“ vypráví vedoucí nízkoprahového centra Khamoro Kristián Drapák.

Mladí, kteří už nejsou školou povinni, mají k dispozici počítače. Ty však neslouží pro hraní her, ale zejména pro psaní životopisů nebo vyhledávání práce na internetu. Mnozí z klientů mají také potřebu si jenom „posedět“ a popovídat se sociálním pracovníkem a svěřit se mu se svými starostmi. Děti mají navíc možnost volnočasových aktivit, navštěvují přednášky na téma šikana, drogy apod.

„Je to práce s dětskou duší. Aby z dětí vyrostla zdravá budoucí generace, je potřeba si s nimi hodně povídat, respektovat jejich práva, chápat jejich situaci a prostředí, ze kterého pocházejí, a vnímat momentální stav jejich rodiny. Každé dítě má jiné potřeby a Khamoro se jim snaží vyjít maximálně vstříc. Děti potřebují nejvíce podporu a motivaci,“ dodává Kristián Drapák, který si vzpomíná i na případ chlapce, který se nestýkal se svojí rodinou a nekomunikoval s ní.

„V Khamoru jsme mu pomohli navázat s rodinou kontakt, začali jsme ho motivovat, aby se členy rodiny začal komunikovat, odpustili si a začali znovu,“ říká Kristián Drapák a dodává, že pro každého z nás je nejdůležitější rodina, mít zázemí.

MŮJ LET DO KANADY

ANEB JAK JSEM SE NAUČILA MÍT RÁDA TURBULENCE – 3. ČÁST

Iveta Kokyová / Foto: Pixabay

Jsem v Kanadě. Přicházíme na parkoviště, nasedáme do auta a jedeme směr Don Mills. Pevně držím v náruči vnučku, pusinkuji jí ručičky, cítím neobvyklé štěstí. Z okénka sleduji krajinu. „Tak to je tedy Kanada!“ říkám si v duchu. Přijíždíme k velké bytovce s osmnácti patry. Zde bydlí. Vystupujeme a vcházíme do budovy. Mačkáme tlačítko číslo sedmnáct, ve výtahu je s námi spousta lidí. Ani nestačím sledovat všechny ty různobarevné oděvy i lidí. Když vylezeme z výtahu, do nosu mě praští směs pachů. Chodbou se line vůně různých jídel od Orientu po Evropu. „Potěš pámbů,“ říkám si. „To kdyby cítil manžel, tak vezme nohy na ramena.“

Malou vnučku Jasmínku hlídala babička, která bydlí v šestém patře. Zeť ji vyzvedl. Vidím ji poprvé v životě. Nevím, jak se k ní chovat. Je krásná a tak tlustoučká, vyvolává ve mně vzpomínky na dcerku, když byla malá. Je jí tak podobná! Nevím, jestli dřív pusinkovat Jasmínku nebo Kofinku. Jsem šťastím celá bez sebe, že mám u sebe vnučky. Něco úžasného a těžko popsatelného.

Jsem v šestihodinovém časovém posunu, dcera se mě ptá, zda nejsem unavená. Já ale únavu necítím. Je neděle 11. října, zítra mají v Kanadě státní svátek. Danuška mě seznamuje s místem, kde žije.

Ihned se ujmu role babičky a jdu s děvčátky na procházku. Počasí je krásné, až na ten vítr. Jsem překvapená, jak se má dvouapůlletá vnučka chová. Je celkem rozumná. Ukazuje mi cestu zpět k domovu. No, ještě že ji tu mám. Jinak bych zabloudila.

Vydávám se do čtvrti, kde bydlí mnoho přistěhovalých Romů a černo- chů. Zjišťuji, že mezi nimi dochází ke střetům ohledně dětí a teenagerů. Když se na hřišti či na ulici pohádají a dají si pár facek, jejich rodiny to nenechají klid- nými.

Přecházím silnici s kočárkem. Řidiči jsou tu velice ohleduplní, zastaví, i když nemusí. Rychle přebíhám silnici, ale oni mi ukazují, ať nespěchám. Jejich zvláštní úsměv napovídá, že jsem pro ně divná Evropanka.

Chci si zapálit cigaretu v přítom- nosti vnuček. Dcera mi sděluje, ať jdu od dětí o kus dál. Na veřejnosti se v pří- tomnosti dětí kouřit nesmí, je za to po- kuta. Časem mi připadá, že kouřit na veřejnosti je nemravné, hanebné, ne- hezké. Pohledy muslimských žen jsou velmi odsuzující. Cítím, že by pro mě nebyl problém se jim podřídit. Cítím se tu jako vyvrhel jenom proto, že kouřím.

Stydím se.

Mám problém s placením kanadský- mi dolary. Připadám si trapně. Jde ale jenom o zvyk.

Dojednáвам si práci s jednou Polkou. Jedná se o úklid rodinných domů. Nabízí dvanáct dolarů na hodinu, což je slušné. V pátek se s ní mám osobně sejít v Kiplingu.

Spím s vnučkami a dcerou v ložnici. Zeť spí v obýváku. Dny běží a mně se honí hlavou myšlenka na to, že nastane den, kdy budu muset odletět. Pevně držím za ručičku Kofinku. Cítím, jak je po vykoupaní krásně namazaná voňavým olejíčkem. Říkám si, jak moc mi budou chybět. Sleduji ji, jak spí, a každý pohled se mi vrývá hluboko do paměti.

Setkání s Polkou bylo zklamání. Nechce mě přijmout do práce, protože bych musela dojíždět do Mississagy vzdálené cca 40 km. Má představa o tom, že budu chodit na brigádu a vydělám si na let zpátky, byla z říše snů. Pokouším se v polštině obvolávat další inzerce. Snad se mi někdo ozve. Narážím na problém. Každý se dotazuje, z jaké čtvrti pocházím. Po sdělení mě odmítají. Je to lokalitou, snad nedůvěrou, že nebudu schopna

dojíždět každý den několik vzdálených kilometrů?

Domlouvám si schůzku s tamějším workerem Paulem. Žije tu od 68. roku, pomáhá migrantům. Zaměřuje se na slovenské a české Romy. Dělán s ním interview, ve kterém zjišťuji situaci migrantů. Je to celkem milý člověk. Směle mi odpovídá na otázky. Nabízí mi práci u soudu, překladatelky z češtiny do romštiny – olašského dialektu. Později se dozvídám, že na tuto funkci musím mít pracovní povolení, takže z práce zase sešlo.

Přizpůsobuji se úplně jinému dennímu režimu, než jsem byla zvyklá. Ráno se probouzím s Kofinkou a Jasmínkou, přebaluji ji, dělám sunar. Vstávám časně, jen abych mohla uvařit. Někdy dávám prostor i dceři. Chodím s dětmi často na procházky. Snažím se Kofinku zaujmout knihami, které jsem přivezla z Čech. Je vidět, že k nim ještě nemá vytvořený vztah, ale to se ještě určitě změní. Sleduji, že v určitých věcech jsem zpodobněla. Možná je to tím, že stárnu, možná tím, že ve mně pomalu odumírá mé tvůrčí JÁ.

Kofinka (Sofie) je celkem rozmazle- né dítě, musím se jí víc věnovat. Je ukřičená, tvrdohlavá, co si umane, udělá. Vysvětluji jí, že mladší sestřičce se nesmí ubližovat. Možná nechápe, možná nechce chápat. Žárlí na ni.

Je večer, dcera se zeťem se šli projít. Hlídám vnoučátka. Z vedlejšího pokoje slyším, jak Kofinka ze spaní volá: „Babo, babo.“ Uvědomuji si, že odjezd pro mě bude těžší, než jsem si myslela. Pláču. Už jsem si stihla vytvořit silné citové pouto. Co teď? Neumím si představit, že od nich budu odloučena, bůhví jak dlouho. Rve mi to srdce. Zůstat s nimi, požádat o azyl, nebo jet domů s těžkým srdcem? Budu muset být silná! Přichystala jsem si sama na sebe velkou životní zkoušku.

MIRO DROM ANDRE KANADA,
ABO SAR MAN SIKHLI'LOM TE KAMEL O TURBULENCI – 3. KOTOR

Iveta Kokyová / Foto: Pixabay

Som andre Kanada. Avas pro parkoviskos, bešas andro motoris the džas andro Dom Mills. Kikidav pre mande la onučka, čumidkerav lake o vastora, šunav man igen mišto. Dikhav pro drom pašal amende. „Ta kada hin e Kanada!“ phenav mange. Avas kija bari bitovka kaj hin deštheocho to štoki. Adaj bešen. Džas andre. Džas upre le vitahoha, andro deštheeftato štokos, hin amenca andre but manuša. Nane man kana te dikhel pre savore, sar hine upre urde, sar hine farbaste. Sar sam pro than, šunav but pachota. Pre chodba pachinav o chabena khatar o Orientos dži ke Evropa. „Merav,“ phenav mange.

„Kada te šunel miro rom, ta denašel adari.“

Cikni onučka has ke baba, savi bešel andro šovto štokos. O džamutro vaš late gejl'a. Mek la šoha na dikhlom. Na džanav, so som te kerel. Hiňi ajsi šukarori, tchulori, dičhol avri, sar miri čhaj, te has cikňori. Sa, joj ! Na džanav sava čhajora te čumidav sigeder, či la Jasmínka, abo la Kofinka. Miro jilo chučkerel, sar som rado, hoj dikhav le onučken. Oda manuš našti avri phenel, sar oda hin šukar.

Andre Kanada hin akana šov ori buter sar ke amende khere. E čhaj mandar phučel, či man šunav mišto. Na som zuňimen, šunav man lačhes. Hin kurko 11. 10., tajsa hin andre Kanada inepos. E Danuška mange sikhavel o than, kaj bešen.

Sar lači baba, džav le čhajorencia avri. Avri hin šukar džives, ča phurdel e balvaj. Ča dikhav, sar hin miri duj the jepaš berš phuri onučka godaver, sikhavel mange o drom, ktatar te džas pale . Mišto, hoj gejlom laha, bo našlilomas.

Džav andro koter, kaj bešen but Roma, save andre Kanada avle te bešel avre themendar. Bešen adaj the o čarnocha. Došundom man, hoj pen maškar pende halasinen, vaš o čhovore the terne. Te pen maškar pende o čhavore maren, ta o fameliji pen chuden te halasinel.

Džav pre aver sera la kočaha. O motora terđon, ňiko na sidarel. Sig denašav pre aver sera, jon mange sikhaven, te na sidarav. Asan the duminen, hoj som varesavi diliňi Evropanka.

Kamav mange te labarel e cigaretla, no e čhaj mange phenel, te džav dureder le čhavorendar, bo adaj paš o čhavore o cigatetli na troman o manuša te pijel, šaj vaše chuden e pokuta. Sar pijav, ta mange avel pre godi, hoj te pijel o cigaretli avri nane but šukar. Sar pre mande dikhen

o muslimki, šunav, hoj lenge kada nane pre dzeka.

Duminav, hoj hin len čačipen. Na šunav man mišto, ča vaš oda, hoj pijav o cigaretli. Ladžav man. Na džanav sar te potinel le kanadske dolarenca. Na džanav so te kerel. Kampel mange pro love te sikh'ol. Rodav mange buti, ta dav duma jekha Polkaha. Andre buti, kampel te pratinel o khera. Phenel, hoj man dela deštheduj dolara pre jekh ori. Paraščuvine amen dikhaha andro Kiplingos.

Sovav le onučenca. O džamutro sovel andro obivakos. O dživesa džan, u mange džal andro šero, hoj avla o džives, kana mange kampela te džal pale khere. Zorales chudav la Kofinka vastestestar. Šunav sar šukares pachinel, avri landardi, makhli le olejicoha.

Phenav mange sar mange pal lende avela pharo. Dikhav pre late sar sovel u džanav, hoj šoha na bisterava. E Polka man andre buti na lel, bo kampel te phirel vaj saranda kilomentri andro Mississagy. Kamavas mange te zarodel love pro drom le replanoha pale khere. Vičinav pro aver inzerciji, kaj šaj dav duma polčiko čibaha. Užarav, či mange vareko na vičinel pale. Hin jekh problemos. Sako phučel, khatar savo koter som. Te phenav, ta imar man buti ňiko na del. Na džanav, či oda hin vaš oda, khatar savi lokalita som, abo mange na paťan, hoj džanava sako

džives te phirel andre buti, savi hiňi dur? Dikhav man le workeriha, Pauloaha. Dživel adaj le beršestar 1968. Del o vast le Romenge khatar e Slovensko, the pal o Čechi. Kerav leha o interview, phučav, sar adaj dživen o migranta. Hin lačho manuš. Na daral mange te phenel pale pre mire phučibena. Phenel mange, hoj šaj kerav pro sudos, kampel te prethovel čechika čhibatar andre romaňi – vlachiko dialektos. Pre kajsi buti pale kampen o lila, ta oda tiš našti kerav.

Hin man akana aver režimos sar somas sikhadi khere. Tosara ušťav upre la Kofinkaha the la Jasminkaha, dav nevo pherno, kerav o thud. Ušťav sig tovara, kaj šaj tavav.

Varekana mukhav te tavel la čha. Phirav le čhavorencia avri. La Kofinkake sikhavav o gende, save andom kheral andal o Čechi. Mek lake nane but pre dzeka, no užarav, hoj sar predžana varesave dživesa, ta len kamela. Dikhav, hoj imar na birinav ajci sar varekana. Šaj avel,hoj phuruvav, abo imar andre mande merel miri vodi.

E Kofinka (Sofie) hiňi sikhadi, hoj šaj kerel, so lake avel pre godi. Kampel laha furt te del duma, abo vareso te kerel. Kerel vika, hiňi tromadi, so kamel, oda kerel. Phenav lake, te la cikňa pheňorake na kerel ňič na lačho. Ko džanel, či mange ačhalol, abo či kamel te ačhalol. Thovavel sakones pre phen. Hin raťi, e čhaj le džamutrehu gejl avri. Som paš o čhajora. Andre aver kher šunav, sar e Kofinka vičinel: „Babo, babo.“ Imar džanav, hoj džava khere phare jileha. Rovav. Avka but len kamav. So akana? Na džanav, so kereva, te len na dikhava, u ko džanel, kana len dikhava. O jilo mange rovel. Te ačhel lenca, te mangel o azilos, abo te džal khere phare jileha? Kampel mange te avel zorali. Kisitindom mange korkori pre mande bari proba andro dživipen.

●

LAVUTARIS, HYMNA ROMSKÝCH MUZIKANTŮ

VYPRÁVÍ GEJZA HORVÁTH

Gejza Horváth, Adéla Gálová

V novém seriálu RomaŇi giĽi (Romská píseň) se budeme věnovat historii a současnosti některých dobře, ale i méně známých romských písní a písňových textů. V úvodním dílu hovoří o okolnostech vzniku dnes už zlidovělé písně LAVUTARIS (Muzikant) brněnský hudebník a aktivista Gejza Horváth.

My Romové máme strašně málo písní o muzikantech. Vzpomínám si vlastně jenom na jednu, „Nane oda lavutaris“. Já jsem tedy uznal za vhodné, udělat píseň vlastní. Začal jsem ji skládat v 90. letech. Pracoval jsem na ní dlouho, několikrát jsem ji předělával, než jsem ji zveřejnil. Složil jsem si k ní také text. A protože mám velice přísná měřítka na hudbu a texty obecně, dával jsem si na ní opravdu záležet. Byl jsem rozhodnutý, že z té melodie a tématu bude jasně cítit romství. Chtěl jsem, aby byla zároveň teskná, ale zároveň v ní byla i radost a potěšení z melodie.

Písnička má v podstatě prosté sdělení: Romové se rodí s muzikou a mnoho z nich umí dělat hudbu. Jsem přesvědčený, že je to dobrá píseň, i o tom, že pro další romské muzikanty může mít i funkci nějaké

laťky – inspirovat je, aby se při skládání soustředili na kvalitu. A to neříkám proto, že jsem ji složil já, ale kvůli tomu, jaký ohlas má.

Když vznikla, stalo se něco úžasného: ať už jsem ji hrál mezi romskými muzikanty kdekoli, každý se v ní nějak našel. To pro mě bylo největší možné ohodnocení. Padlo dokonce několik návrhů, aby se píseň stala jakousi hymnou romských muzikantů. Líbí se mi i nápad, že bych oslovil nejrozličnější romské muzikanty – ať už ty tradičnější, nebo zpěváky popu – abychom Lavutarise společně natočili jak kolektivní píseň na způsob „We are the world“.

V tuhle chvíli má píseň mezi Romy už své opodstatněné místo. Zlidověla, muzikanti ji vzali za svou a respektují ji. Natočil jsem ji už v několika verzích:

jenom s kytarou, ale teď i v nahrávací společnosti Amaro records s více muzikanty. Po letech vlastního hudebního i lidského rozvoje jsem měl chuť dát písní trochu nový kabát. A výsledek má velmi dobrou odezvu. Cítím, že i díky písní Lavutaris mám mezi romskými muzikanty své místo. ●

*Andro Roma bari kedva hin
Sako baro lavutaris hin
Sako kamel lačhes te bašavel
Jekh giĽi šukar te giĽavel*

*Roma šukar giĽa giĽaven
Jekh avres pes bares ašaren
Sako kamel lačhes te bašavel
Jekh giĽi šukar te giĽavel*

*Ref: Lavutaris, lavutaris
Sako hin baro lavutaris*

*V našich lidech je mnoho
radosti
Každý z nich je velký
muzikant
Každý by rád krásně hrál
Pěknou píseň zazpíval*

*Romové zpívají krásné písně
Navzájem se vychvalují
Každý by rád krásně hrál
Krásnou píseň zazpíval*

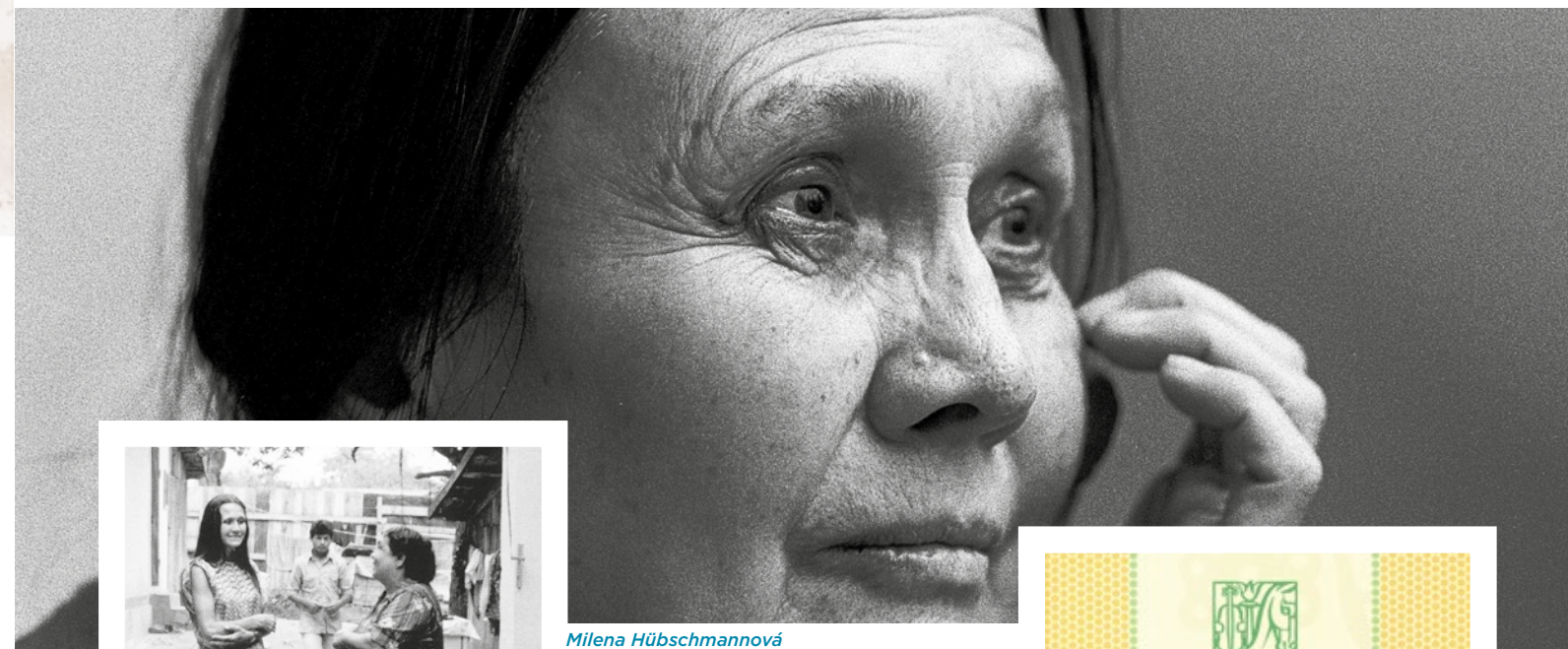
*Ref: Muzikant, muzikant
Každý z nich je velký
muzikant*

SVAZ CIKÁNŮ-ROMŮ A PRŮKOPNÍCI ROMSKÉ LITERATURY

Karolína Ryvolová / Foto: Günter Bartoš

Za prvopočátek romské literatury u nás považujeme Svaz Cikánů-Romů, během jehož existence (1969–1973) sepsala společensko-vědní komise pravidla pravopisu severocentrální romštiny a začala je uplatňovat na stránkách věstníku Románo Ľil. V šestnácti číslech časopisu byla literatura spíše okrajovým žánrem, i tak tento impuls stačil, aby se povědomí o možnosti psát v romštině a vůbec psát mezi Romy rozšířilo..

Milena Hübschmannová

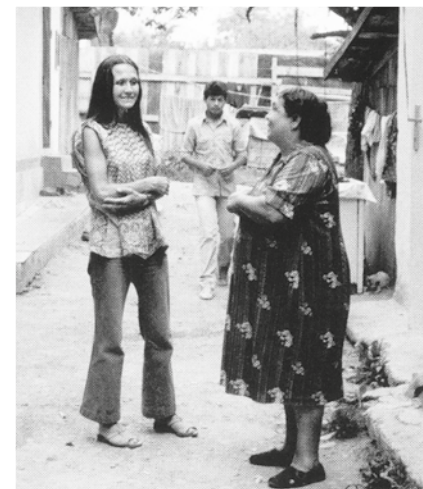

Foto: Iren Stehli

Význam samotného SCR však sahá mnohem dále – byla to první česko-slovenská organizace svého druhu, jejímž prostřednictvím mohli Romové spolurozhodovat o vlastním osudu a přestat být pasivními objekty státu. Jak vzpomíná romský historik Bartoloměj Daniel, „Romové se tenkrát naučili svůj život organizovat, politicky myslet a také tu vlastní práci vykonávat“. V 90. letech na činnost SCR bezprostředně navázala Romská občanská iniciativa, jejíž elity byly živý jeho étosem.

Svaz ideologicky vytryskl z Pražského jara. Jeho základy byly položeny v květnu 1968, ale fakticky byl založen až 30. srpna 1969. Chtěl narušit dosavadní asimilační politiku přímou účastí Romů na rozhodovacích procesech. Jedním z jeho dlouhodobých cílů – kromě osvěty v řadách Neromů, vzdělávání a bydlení Romů nebo prevence diskriminace – bylo vymezit charakteristiku Cikánů-Romů a jejich společenského postavení.

17. 4. 1970 už zmiňovaná komise v čele s Milenou Hübschmannovou uveřejnila memorandum, které konstatovalo, že Romové by měli mít právo na sebeurčení. Reakce UV KSČ byla nekompromisně odmítavá a toto memorandum bylo v dubnu 1973 zneužito jako jedna ze záminek ke zrušení SCR. Jako další důvod se uvádělo špatné hospodaření přidruženého družstva Névodrom,

které zaměstnávalo Romy a dílem financovalo samotný chod SCR.

Bez ohledu na její krátké trvání se tato první celorepubliková romská organizace stala podhoubím budoucí romské literatury. Tera Fabiánová, Andrej Pešta, Vojta Fabián, Andrej Giňa nebo František Demeter neohroženě prošlapali cestu následujícím generacím. ●

